

ROSTRA ECONOMICA

INHOUD

	pag.
Uitlui R. Schöndorff	Redaktie 1
De Ned. arbeidsmarkt en het verband tussen loonhoogte en uitvoer	H. Hetsen 2
De verzamelde werken van Colonel Blimp	K. de Colère 7
Afscheidscollegebloempjes	7
De Kern van het Recht	J. E. Kuipers 8
Economie in 16 tekeningen, 39e aflevering	J. J. Meltzer 8
Ontwikkelingspsychologie van het geld	Th. A. J. D. Meys 9
Ontvangen literatuur	J. E. Kuipers 10
Lijst van geslaagden	11

W. J. Heydeman

repeteert voor Elementaire Statistiek
Financiële Rekenkunde

leidt op voor Praktijkexamen Boekhouden

WARMONDSTRAAT 1731 AMSTERDAM-W1
TELEFOON 12 18 03

Frese, Hogeweg, Meyer & Hörchner accountants

zoeken contact met

economen

die belangstelling hebben voor een
practische scholing tijdens de duur
van hun universitaire opleiding tot
accountant.

Brieven te richten aan het adres:

Beethovenstraat 198, Amsterdam
telefoon 73 75 55

A. VAN DER KUIJ,

LERAAR M.O. HANDELSW.

Repetitor voor: Tentamen boekhouden - Voortgezet boekhouden
Financiële rekenkunde

Opleider voor: Praktijkexamen boekhouden
Examen M.B.A.

ROSTRA ECONOMICA

MAANDBLAD VAN DE STUDIEVERENIGING DER ECONOMISCHE
FACULTEIT VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Redactie: M. Fase, V. Halberstadt, B. F. v. Ittersum, P. Stek

Redactie-sekretaris: J. E. Kuipers, Willemsparkweg 43

Uitlui R. Schöndorff

Rijke jongemannen uit het Gooi beginnen en eindigen hun loopbaan vaak met de acquisitie van advertenties, het proeven van wijn en het kopen en verkopen van auto's. Rolf begon slechts zo. Hij was onze bekwaamste werver, verkocht een Fiat 600 en kocht de kleinste sport-auto, die de redactie ooit had gezien, zodat zij voor vervoer verder het nakijken hadden. Via advertenties en de S.E.F. belandde hij in Rostra. Zijn redaktionele activiteiten hebben iets weg van een ijsberg, koel en snijdend. Boven water leefde hij zich het liefst uit in critiek op de gevestigde orde; niet uit rancuneuze predispositie maar uit kommer om De Minder Begaafde Student en om enige archaische facetten van De Structuur van onze Opleiding (in dit geval gedeelde kommer en dubbele vreugde). Zijn verlangen naar helderheid manifesteerde zich in een Ra-ra Significatie en sedert dien veel geciteerde bijdrage aan de statistische notatie. De enige metaphysica waarin hij opging was Het Rekenwonder van Euratom. De wenselijkheid van aansluiting van Engeland bij de E.E.G. toonde hij statistisch aan. De uitsluiting was voor hem een bittere politieke pil te meer daar hij hierover niet van te voren was geraadpleegd. Op de markt voor medische pillen echter bezorgt een grote afname hem een prijszetterpositie; alleen Lyndiol hebben we hem nooit zien slikken.

Onder water heeft Rolf een activerende invloed gehad. Zijn scherp inzicht heeft niet alleen op het redactionele vlak maar ook in zakelijk opzicht de belangen van Rostra gediend. Hij stond steeds op de bres voor de onafhankelijkheid van de redactie en maakte zich onmogelijk in de Coffeclub.

De redactie ziet vol bewondering het rijzen van zijn ster en staat in het vervolg in voor de voetnoten bij de publicaties van Prof. Heertje. Per aspera ad astra.

Redactie

De nederlandse arbeidsmarkt en het verband tussen loonhoogte en uitvoer

De sociale rust in Nederland is wreed verstoord door forse looneisen van de vakorganisaties. Een van de argumenten waarmee men zich tegen deze eisen verweert is, dat onze export door sterke loonstijgingen ernstig gevaar zou lopen. In onderstaande regels volgt eerst een beschrijving van enige aspecten van de nederlandse arbeidsmarkt, waarna onderzocht wordt of er sprake is van een gunstige invloed van de loonhoogte in Nederland op de uitvoer.

Vraag en aanbod op de nederlandse arbeidsmarkt.

Vergelijken wij de mannelijke arbeidsreserve met de werkgeversaanvragen voor mannelijk personeel dan blijkt dat sinds 1960 de laatste grootheid de eerste overtreft. Het statistisch tekort, d.w.z. het verschil tussen bovenstaande

grootheden uitgedrukt in procenten, van de afhankelijke mannelijke beroepsbevolking, was in 1962 gemiddeld 2%. Hierbij moeten wij bedenken dat de beroepsbevolking belangrijk is toegenomen mede onder invloed van de naoorlogse geboortegolf. De lichte ontspanning op de arbeidsmarkt waarvan eind 1962 sprake was heeft zich niet doorgezet in 1963. Ultimo juni 1963 waren er weer even veel onvervulde vacatures als een jaar daarvoor.

Lonen en arbeidskosten.

Het verloop van de lonen en arbeidskosten (d.w.z. de loonkosten per eenheid produkt) tijdens de laatste jaren laat zich het best illustreren door onderstaande tabel van de Nederlandsche Bank (jaarverslag 1962) waarin Nederland wordt vergeleken met enige belangrijke concurrerende landen.

TABEL I.

Arbeidskosten in de industrie in 6 landen

		Stijging in procenten t.o.v. voorafgaande overeenkomstige periode				1958 =
		1959	1960	1961	1962	100
Nederland:	Loonsom per werkn.	3	10	5	8	129
	Arbeidskosten in \$	— 5	—	10	6	114
Duitsland:	Loonsom per werkn.	5	10	10	10	140
	Arbeidskosten in \$	— 1	3	11	7	121
Frankrijk:	Loonsom per werkn.	11	10	10	11	148
	Arbeidskosten in \$	—11	— 1	5	4	96
Italië:	Loonsom per werkn.	2	5	7	16	132
	Arbeidskosten in \$	— 5	— 2	1	9	102
Ver. Koninkrijk:	Loonsom per werkn.	5	6	6	3	122
	Arbeidskosten in \$	— 1	1	7	3	111
Ver. Staten:	Loonsom per werkn.	6	3	3	4	117
	Arbeidskosten in \$	— 2	1	—	— 1	97

In de periode 1960-1962 blijken Duitsland en Nederland de sterkste stijging van arbeidskosten te vertonen, resp. 21% en 16%, waarvan echter 5% op rekening van de revaluatie komt. In Frankrijk en Italië was de stijging aan-

zienlijk minder sterk (8%) en in de Verenigde Staten bleven de arbeidskosten zelfs constant. Hierbij moet aangetekend worden, dat bovengenoemde landen zich in verschillende conjunctuurfases bevonden, wat van invloed

Unilever n.v.

vraagt voor haar
ECONOMISCHE AFDELING

jong econoom

met belangstelling voor macro-economische
vraagstukken.

UP 164. 2K. 80

*Inlichtingen, alsmede sollicitaties
richten aan: UNILEVER N.V.,
Afdeling Personeelsvoorziening,
Postbus 760, Rotterdam onder nummer 731.*

was op de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. Een oplevende conjunctuur, zoals in de Ver. Staten, doet de arbeidsproductiviteit sterk stijgen. In Europa met name in het Ver. Koninkrijk namen wij het tegenovergestelde waar. In Nederland is de stijging van de arbeidsproductiviteit afgeremd door de verkorting van de arbeidstijd in 1961 en 1962. Op grond van soortgelijke cijfers van 1950 tot 1962 maant de S.E.R. in haar Advies van oktober 1962 tot voorzichtigheid wat betreft een verdere relatieve verhoging van de arbeidskosten.

Hiervoor is sprake geweest van een vergelijking van de relatieve stijging van de arbeidskosten. Hoe staat het nu met het nederlandse loonpeil ten opzichte van het buitenland? Het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen heeft in 1960 een onderzoek ingesteld naar de lonen in enige bedrijfstakken in de E.E.G.-landen (Soc. Stat. 1963 no. 1). Uit dit rapport blijkt dat de nominale lonen in Duitsland, België en Frankrijk ongeveer even hoog waren maar dat het loonpeil van Nederland en Italië aanzienlijk onder dit niveau lag. In de schoenindustrie bijv. is het loon van de nederlandse handarbeider slechts 77% van dat van zijn duitse collega. Als men de netto lonen als inkomen op basis van koopkrachtpariteit gaat vergelijken, blijkt het loon van de nederlandse handarbeider ook het laagst te zijn. Het verschil echter niet veel met het duitse loon, wel veel met het belgische loon. Blijkens de hiervoor gegeven cijfers van de arbeidskosten in de industrie in 6 landen is er in deze situatie sinds 1960 in zoverre iets veranderd dat het verschil met Duitsland groter is geworden, terwijl dat met België iets is verkleind. Men moet er ook rekening mee houden, dat in de betreffende loonenquête enige belangrijke bedrijfstakken zoals metaalindustrie, bouwuijverheid, chemische industrie en textielindustrie niet zijn opgenomen. Bovendien houde men in het oog dat er niet is gedifferentieerd naar verschillende landstreken. In het Roergebied b.v. worden onder druk van een snelle expansie en een krappe arbeidsmarkt lonen betaald die 30 à 50% hoger liggen dan de nederlandse.

Dit grote loonverschil is er de oorzaak van dat de spanning op de nederlandse arbeidsmarkt nog vergroot wordt omdat duizenden arbeiders nu hun diensten in het buitenland aanbieden. Zou men deze pendelaars in Nederland willen houden dan moet een even hoog nominaal loon worden betaald als in het buitenland. Een even hoog reëel

loon is niet voldoende daar een nederlandse arbeider zijn in het buitenland verdiende geld in Nederland besteed tegen de hier geldende prijzen en hij dus in feite meer verdient dan zijn buitenlandse collega.

Het verband tussen loonhoogte en export.

Vanaf de oorlog is de economische politiek van onze verschillende regeringen erop gericht geweest het loonpeil ten opzichte van het buitenland laag te houden, teneinde de export die voor ons land van zeer groot belang is te stimuleren. Als we de uitvoercijfers bezien blijkt de nederlandse export na de oorlog procentueel sterker gestegen te zijn dan de wereldhandel en de conclusie ligt dus voor de hand, dat dit dankzij ons economisch beleid mogelijk is geweest.

In een artikel van Drs. v. d. Poll in E.S.B. (22-2-61) wordt onderzocht of deze conclusie juist is. Men zou veronderstellen dat het loonbeleid waarvan hierboven sprake is geleid heeft tot verlaging van de exportprijzen of althans tot procentueel minder sterke prijsstijgingen dan in het buitenland. Uit een grafiek die v. d. Poll geeft blijkt echter dat dit niet het geval is geweest. De nederlandse exportprijzen hebben die van Europa in grote lijnen gevolgd.

Prof. Hartog verklaart nu de relatief sterkere exportstijging van Nederland toch door ons laag loonniveau. Hij bevoogt, dat juist door het feit dat de nederlandse exportprijzen gelijk zijn aan de buitenlandse, de winst bij export gemaakt relatief hoog is door de lage arbeidskosten. Deze hoge winst is een aansporing om de produktie voor uitvoer te bestemmen. Prof. Hartog kijkt dus niet naar de vraag- maar naar de aanbodzijde.

Om te zien of er sprake is geweest van een binnenlandse stimulerende invloed op de export moet men de nederlandse uitvoer in onderdelen vergelijken met de wereldhandel. Zoals uit onderstaand getallenvoorbeeld blijkt zouden de onderdelen van de nederlandse uitvoer dezelfde stijgingspercentages kunnen hebben als die van de wereldhandel, maar doordat enige sterk stijgende onderdelen een relatief belangrijker plaats in het nederlandse uitvoerpakket innemen dan in het wereldhandelaassortiment, is de stijging van de totale uitvoer van Nederland sterker dan de groei van de wereldhandel.

TABEL II.

Voorbeeld: Uitvoer van Nederland en uitvoer van andere landen verdeeld over produkten en afzetgebieden.

		Afzetland A		Afzetland B		Totaal	
		Uitvoer- stijging in proc.	Gewicht in proc.	Uitvoer- stijging in proc.	Gewicht in proc.	Uitvoer stijging in proc.	Gewicht in proc.
Nederland:	Prod. A	+20	35	+ 3	10	+16	45
	Prod. B	+ 3	15	+40	40	+30	55
	Totaal	+15	50	+33	50	+24	100
Andere landen:	Prod. A	+20	10	+ 3	40	+ 6	50
	Prod. B	+ 3	35	+40	15	+14	50
	Totaal	+ 7	45	+13	55	+10	100

Als we willen zien in hoeverre het hier gegeven voorbeeld van toepassing is op Nederland zullen wij tegenover elkaar moeten stellen: aan de ene kant het verschil in stijging van de nederlandse uitvoer en wereldhandel (1) en aan de andere kant het verschil in stijging van de nederlandse uitvoer en de gewogen wereldhandel (2).

Men gebruikt dan als wegingscoëfficiënten de procentuele aandelen in het nederlandse uitvoerpakket van iedere produktgroep naar een bepaald afzetgebied. Op deze wijze elimineren wij het verschil in samenstelling tussen de nederlandse uitvoer en de wereldhandel. Het verschil (2) dat nu nog overblijft wordt veroorzaakt doordat de procentuele stijging van de onderdelen in

Nederland groter was dan die van de wereldhandel en dit zou kunnen wijzen op een stimulerende invloed van onze loonpolitiek. v. d. Poll heeft deze cijfers berekend voor de jaren 1953 t/m 1959.

Het verschil in stijgingspercentage tussen de nederlandse uitvoer en wereldhandel blijkt dus veel kleiner te worden zodra men rekening houdt met de samenstelling. Kennelijk is de invoer van onze afzetgebieden sneller gestegen dan de wereldhandel in het algemeen. Ofwel wij exporteerden naar verhouding veel goederen waarnaar de vraag relatief sterk toeneemt bij een opgaande conjunctuur.

Er blijft echter nog een groei van 9% van onze uitvoer over die niet op deze wijze verklaard kan worden. Bepaalde onderdelen van onze uitvoer zijn dus procentueel sneller gestegen dan diezelfde onderdelen bij de wereldhandel. Welke onderdelen zijn dit?

In (nevenstaande) tabel ziet men in welke mate de verschillende produktgroepen bijdragen in het verschil (2) van 9%. Stelt men nu dat de extra groei van onze uitvoer het resultaat is van de in Nederland gevoerde loonpolitiek, dan is het logisch dat juist de arbeidsintensieve sectoren van de produktie tot deze groei hebben bijgedragen.

Beschouwen wij nu de betreffende tabel. De sectoren minerale brandstoffen (4,9%) en grondstoffen (2,7%) nemen verreweg het grootste deel van de stijging voor hun rekening. Dit zijn arbeidsextensieve produkten.

v. d. Poll trekt nu de volgende conclusies:

Het is zeer onwaarschijnlijk dat de

TABEL III.

Vershil in stijging Nederlandse uitvoerwaarden en de stijging van de waarde van de wereldhandel in procentuele mutaties.

	Ongewogen wereldhandel (1)	Gewogen wereldhandel (2)
1953	+ 5	+2
1954	+ 6	+3
1955	0	-2
1956	- 3	-4
1957	0	-1
1958	+10	+6
1959	+ 7	+5
Totaal	+25	+9

TABEL IV.

Bijdrage van de diverse onderdelen van onze uitvoer in het totale verschil tussen de procentuele mutaties in de Nederlandse uitvoerwaarde enerzijds en de procentuele mutaties in de waarde van de gewogen wereldhandel anderzijds.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1953
								1959
Voedings- en genotmiddelen	- 0,1	0,3	- 0,8	- 2,1	- 1,9	0,3	2,7	- 1,6
Grondstoffen	1,1	0,2	0,1	0,3	- 0,6	1,0	0,6	2,7
Minerale brandstoffen	0,2	2,8	0,8	0,1	0,4	1,1	- 0,5	4,9
Chemicaliën	- 0,6	- 0,3	0	0,3	0,6	0,1	0,3	0,4
Afgewerkte en bewerkte prod.	- 0,8	- 0,1	- 0,5	- 0,7	0,6	2,1	0,2	0,8
Mach. elektr. app. en vervoermat.	2,3	0,5	- 1,3	- 2,3	- 0,3	1,1	1,6	1,6
Totaal	2,1	3,4	- 1,7	- 4,4	- 1,2	5,7	4,9	8,8
België	1,5	0,1	0	0,1	0,7	1,1	0,1	3,4
West-Duitsland	- 0,6	0	- 1,7	- 0,4	- 0,4	0,6	1,8	- 0,7
Engeland	- 1,8	1,5	0,5	0,2	- 1,1	1,6	- 0,6	0,3
Overig W.-Europa	1,3	0,9	- 0,1	- 1,6	1,5	1,9	1,9	4,8
Ver. Staten	1,0	- 0,5	- 1,1	0,2	- 0,6	0	- 0,6	- 1,6
Rest wereld	0,7	1,4	0,7	- 2,9	- 0,3	0,5	2,5	2,6
Totaal	2,1	3,4	- 1,7	- 4,4	- 1,2	5,7	4,9	8,8

loonpolitiek belangrijk heeft bijgedragen tot de gunstige ontwikkeling van onze export. Deze is op de eerste plaats te danken aan het feit dat de conjunctuur in onze relatief belangrijke afzetgebieden gunstiger was dan de wereldconjunctuur en dat de aard van een naar verhouding groter deel van onze uitvoerproducten met zich meebrengt dat de omzet hiervan bij een opgaande conjunctuur zoals na de oorlog relatief snel toeneemt. Op de tweede plaats heeft Nederland geprofiteerd van zijn gunstige geografische ligging, die voor-

al bij aan- en afvoer van bulkartikelen van groot belang is.

De ontwikkeling van de nederlandse uitvoer sinds 1959.

Daar het artikel van Drs. v. d. Poll in 1960 is geschreven en dus niet erg recent is, verdient het aanbeveling voor zover dit mogelijk is te onderzoeken of er aan de feiten waar v. d. Poll van uitgaat iets is veranderd. Bezien wij allereerst het verloop van het nederlandse uitvoervolume voor de jaren 1960 t/m 1962 (Ned. Bank jaarverslag 1962).

TABEL V.

Volume-indexcijfers van uitvoer

Omschrijving	Aandeel in totaal in 1961	Stijging in procenten van voorafgaande overeenkomstige periode		
		1960	1961	1962
Onbewerkte agrar. prod.	12	2	8	1
Fabrikaten	82	15	3	9
Chem. en aardolie ind.	18	17	7	12
Metaalnijverheid	29	17	5	8
Voedings- en genotmidd.	18	15	- 5	8
Algemeen		14	4	7

Voorals de export van fabrikaten is sterk toegenomen. Hiervan vertoonde de chemische- en aardolie-industrie de sterkste stijging (de aardolie-industrie is het belangrijkste onderdeel van de sector minerale brandstoffen in de tabel van

v. d. Poll). De gunstige uitvoerontwikkeling in 1962 wordt toegeschreven aan de toegenomen invoer van de industriële landen en betere aanbodsmogelijkheden van Nederland door een toeneming van de industriële productie. Hoe is nu de

ontwikkeling van het nederlandse uitvoerprijspeil in vergelijking met die van enige andere landen.

De vergelijking valt voor ons land bijzonder gunstig uit. Onze uitvoerprijzen in dollars zijn ondanks de revaluatie in de jaren 1960-1962 op Italië na, het minst gestegen n.l. met 1%. Frankrijk, Engeland en de Ver. Staten zagen hun uitvoerprijspeil in dollars stijgen met een percentage variërend van 6 tot 7%. Voor Duitsland kwam hier nog 5% bij, hetgeen veroorzaakt werd door de revaluatie.

Uit het bovenstaande blijkt dat de ontwikkeling van het uitvoerprijspeil in Nederland sinds 1959 afwijkt van die van zijn concurrenten. In tegenstelling dus met de situatie van voor 1960 toen blijkens het artikel van v. d. Poll onze exportprijzen gelijke tred hielden met

die van Europa. Het zou dus mogelijk zijn dat voor de jaren 1960-1962 wel geldt dat onze loonpolitiek heeft bijgedragen tot de groei van de nederlandse uitvoer. Dit lijkt echter niet zo waarschijnlijk daar de gunstige ontwikkeling van de export wordt toegeschreven aan de stijging van het invoervolume in vele industriële landen en aan de toegenomen industriële productie van Nederland wat de aanbodsmogelijkheden verbeterde.

Nu in de Stichting van de Arbeid zojuist overeenstemming is bereikt over een gemiddelde loonsverhoging in 1964 van 10%, zal uit het verloop van de uitvoer in de eerstvolgende jaren wellicht het juiste verband blijken tussen loonhoogte en uitvoer.

A'dam, oktober 1963.

H. HETSEN.

DE VERZAMELDE WERKEN VAN COLONEL BLIMP

*De publikatie werkt wat komisch:
't motief is vast niet economisch,*

*want opus dei is vervallen
tot kunstleerband met schijngevallen
en normatieve hypothesen
die axioma's willen wezen.*

*De kommentators doen wat boud en
tonen kleine schoonheidsfouten.
Ach, voegden zij bij die kollektie
een kontinuïteitskorrektie.*

*Het primitief determinisme
heet „wetenschap”: een eufemisme.
De waarde van de reeks verhalen
is — lichtpunt? — maar een marginale.*

*Denk niet dat 'k slechts een vage schim terg,
ihans zijn de leerlingen van Blimp erg.*

K. de Colère

Afscheids-collegebloempjes

Onderontwikkeld?

Negerstammen kennen geen besparingen en er zijn dus geen investeringen.

Hé Jan,

Ha, Wim!

De kern van het recht*)

„Dit is géén studieboek maar een hulpmiddel bij de studie van het recht voor prea-candidaatstudenten”, wordt door de auteur duidelijk vooropgesteld. Het is als het ware een concept van het recht dat in grote lijnen, veelal in heldere telegramstijl, aangeeft hoe het Nederlandse rechtssysteem in elkaar zit en werkt. Het munt uit in systematiek, overzichtelijkheid en beknoptheid. Vooral de schematische indelingen van de rechtsfeiten, de subjektieve rechten en het B.W. komen de systematiek zeer ten goede. Misschien zou een uitbreiding van zulke schematische indelingen, zonder de beknoptheid van dit met opzet dun gemaakt werkje aan te tasten, de systematiek nog meer kunnen verduidelijken.

In de juridische tak van onze faculteit is deze „Kern van het Recht”, zoals de

ekonoom van de juridische faculteit het zou kunnen noemen, reeds zo aangeslagen dat Prof. Mr. J. Valkhoff heeft besloten op de verplichte literatuurlijst voor het tentamen Inleiding en Burgerlijk Recht de omvangrijke Inleiding tot de studie van het Nederlands Recht door Prof. Mr. L. J. van Apeldoorn te vervangen door deze voortreffelijke syllabus in drukvorm.

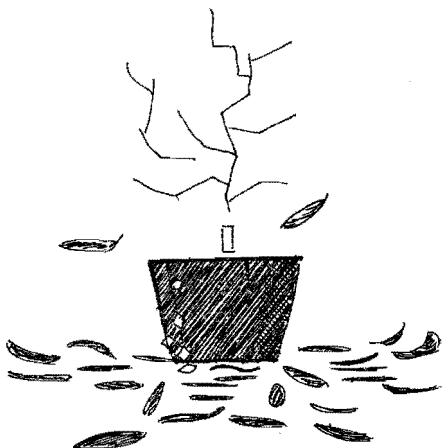
Dit besluit is zo verheugend omdat het aantoonst dat niet alleen over inkorting van de studieduur wordt gesproken maar er ook iets aan wordt gedaan. Moge deze stap in die richting navolging vinden.

J. E. KUIPERS.

*) Prof. Mr. J. F. Glastra van Loon Elementair begrip van het Recht. — De Erven F. Bohn N.V. Haarlem 1964.

Economie in 16 tekeningen

39e aflevering

„... just as a forest tree ...”

(Alfred MARSHALL)

Ontwikkelingspsychologie van het geld*)

„Geld geldt voor de mens nog voor veel meer dan als ruilmiddel en waarde-meter. Niet alleen bij kinderen, primitieve volken, neurotici, kleptomanen en sommige psychotici kan dat duidelijk zijn, maar ook is het vaak waarneembaar bij allerlei praktische gezonde, cultureel ontwikkelde personen. Geheel andere, op het eerste gezicht moeilijk begrijpbare gevoelshoudingen er tegenover zien wij daar soms naar voren komen. De moderne psychologie leerde ons dat in het bewuste, naar redelijkheid strevende denken van de mens steeds, hier meer, daar minder, vroegkinderlijke of primitieve wijzen van denken en aanvoelen, bewust, halfbewust of onbewust meedoen.” Als je dit begin van het artikel van Dr. Westerman Holstijn gelezen hebt slaat de schrik je, als economisch student, om het hart. Geld wordt aan de ene kant als iets verhevens, haast heiligs gezien, vaak ook brengt het bezitten van geld voor vele mensen een haast magische macht met zich mee en daarnaast vinden wij ook verachting voor het geld. Dr. W. H. beantwoordt nu de vraag waaruit deze verering, respectievelijk verachting voortspuit.

Als eerste komt hier de kleptomaan voor het voetlicht. De innerlijke drijfkracht van deze mensen moet een andere zijn dan die tot het stelen uit hebzucht leidt. Voor de kleptomaan zou het gestolene het bij uitstek gemiste waardevolle betekenissen dat hij zich aldus symbolisch kan verschaffen. Het geld kan dan remplaçant van verschillende dingen zijn. Het krijgt een betekenis die bijzonder geschikt is om als Ersatz voor iets vitaal-waardevols te gelden. Deze betekenis van het geld wijkt m.i. niet zoveel af van de economische. Anders is het echter met de betekenis van het geld voor het kind in de allervroegste jaren. Men hecht er dan een symboliek aan, het kan een magische uitwerking krijgen. Deze magische difuse belevingen zouden met de verdere ontwikkeling van de mens niet geheel verdwijnen en zo kan het dus voorkomen dat het onbewust, ongeweten meedoet in het denken en doen van heel gewone nuchtere en verstandige mensen. Zo'n primitieve betekenis blijft volgens W. H. het meeste gelden voor dingen die hetzij maatschappelijk ook als bijzonder belangrijk beschouwd worden, hetzij door kinderen nog niet in hun reële waarde begrepen worden. Beide is met geld het geval!

De natuurvölker staan iets dichter bij die kinderlijke belevingsvormen. De oorspronkelijke ruilmiddelen bestonden uit voorwerpen waaraan waarde gehecht werd. Het waren voornamelijk sieraden en later ook zaken die van speciaal nut waren. (Op het Paaseiland heeft men zelfs ratten als ruilmiddel gebruikt.) Het sieraad werd door de primitieven niet gekozen omdat het zo aardig stond, maar omdat men er een magische betekenis aan toekende. Volgens W. H. is er een betekeniswisseling geweest van tovermiddel naar sieraad en van sieraad naar geld. Dit was echter niet de enige ontwikkelingsgang, men ging ook thee, zout, vee e.d. als ruilmiddel gebruiken. Ook de kleur schijnt vroeger bij het geld belangrijk geweest te zijn. Rood was vooral in trek, men kende daar een magische betekenis aan toe. W. H. wijst op het feit dat dit zelfs nu nog bestaat: „Sinterklaas en de Kerstman zouden veel van hun populariteit inboeten als zij zonder hun rode mantel moesten verschijnen.”

Naast de magische en religieuze betekenis van het geld vinden wij in het geld ook nog het sexuele en het vieze. In het schelpen-geld schijnt dit vanwege de vorm, die bepaalde sexuele associaties oproept, het geval geweest te zijn. In West-Afrika zijn zij vroeger veel gebruikt. De inboorlingen waren er zelfs zo verzot op dat zij alles in deze schelpen omzetten en er een onstelpbare schelpen-inflatie ontstond en men tot een Europees geldstelsel moest overgaan. Het omschakelen van het primitieve geld naar een meer ontwikkelde geldeconomie kan met psychische verstoringen gepaard gaan. Volgens een recent onderzoek van de Unesco is het aantal Afrikaanse neurotici sedert het begin van de ontwikkelingshulp beduidend toegenomen. De hulpverlenende landen zullen hun financiële hulp dus vergezeld moeten doen gaan van psychiaters.

Waarom wordt geld zo veelvuldig als iets vies gezien? Dit is een vraag die economen zich praktisch nooit zullen stellen. De psycholoog doet dit echter wel. Er blijkt een opvallend associatieve band tussen het geld en ontlasting en vuil te bestaan. Na de eerste wereldoorlog werden er bijvoorbeeld in Duitsland in grotere plaatsen verschillende soorten „Notgeld” uitgegeven waarop veelvuldig vieze voorstellingen voorkwamen zoals dukatenmantjes,

iemand die de duivel een lavement geeft, iemand die het uit een adelaarsachterste opvangt etc.

De Engelsman zegt nog bescheiden: Money breeds money. In Nederland is de uitdrukking: De duivel s... altijd op de grote hoop, bekend. De vermenging van de begrippen faeces en geld komt volgens W. H. voort, en zou verband houden met, het zindelijk maken van het kind. Wanneer het kind de ontlasting ter juister plaats en te gewenster tijd deponiert wordt dit door de ouders met vreugde en bewondering ontvangen. Het wordt in zekere zin het eerste betaalmiddel van het kind! (zij het niet wettig, het kan n.l. niet in onbepaalde mate ter betaling worden aangeboden. Daarnaast is in de economische literatuur deze bron van geldschepping nog niet geaccepteerd.) Voor het primitief-infantiel menselijk beleving blijkt er dus een zekere eenheid tussen geld en faeces te bestaan. Men hoeft zich dan ook niet af te vragen waarom mensen soms stinkend of vies rijk genoemd worden. Het bestaan van deze infantiele ontwikkeling t.o.v. deze waarderingsoordelen wil echter nog niet zeggen dat de volwassen houding tegen waardeobjecten hierdoor altijd noemenswaard wordt gedetermineerd, dit hangt volgens W. H. sterk af van allerlei andere individuele en milieu-situaties.

Even verder zegt W. H. echter: „Zowel die niet of nauwelijks bewuste innerlijke beleving van de heiligheid van het geld, als die van de magische macht er van, zowel als die van de duivelse vuilheid en vuigheid er van die de mensen kunnen vergifigen en verlagen, — zij leven als een complex van elementaire gevoelens in ons allen, veelal slechts rudimentair maar toch steeds kapabel om door omstandigheden tot sterker leven opgewekt te worden, en, al naar de situatie die ieder onzes in zijn persoonlijke ontwikkeling doormaakte, en bij primitieven, al naar gelang de ontwikkeling die het volk doormaakte, zal deze of gene kant

van de geldduivel of geldgodheid zichtbaar worden.”**

De eindconclusie van W. H. geeft echter de economen onder ons weer moed om op de ingeslagen weg verder te gaan: „Zoals de priesters van Aesculapius sinds Hippocrates de geneeskunst vanaf haar magische stadium tot de huidige geneeskunde geleid hebben, zo hebben ook de priesters van Mammon (en van Hermes, zijn geestelijke konfrater): Bankiers, Geldwisselaars en Effektenmakelaars, medegewerkt om het geldwezen, maar daarmee ook de houding van de mens tegenover het geld in redelijker banen te leiden. Hoe primitief, neurotisch of infantiel de instelling der huidige mensen t.o.v. het geld ook vaak nog moge zijn, een ontwikkeling is onmiskenbaar, de primitieve psychismen treden geleidelijk meer terug ten gunste van het redelijke. De priesters van Mammon, vaak geruggesteund door de economische schrijftgeleerden hebben aanmerkelijk bijgedragen tot de evenwichtiger en safer geldelijke situaties en de naar verhouding toch ook minder primitieve instelling van het grote publiek t.o.v. de geldelijke en kapitalistische situaties waarin wij leven.”***)

De schrijver van het liedje „Poen”, zal zich nooit hebben kunnen realiseren welke waarheden hij verkondigde toen hij schreef: „Poen, poen poen poen, 't zal je gezegd zijn wat je allemaal met poen kan doen.”

DICK MEYS.

*) Dr. A. J. Westerman Holstijn, — Ontwikkelingspsychologie van het geld — in: Geld, aspecten van het gebruik, het najagen en verspillen van geld, uitgegeven bij het 100-jarig jubileum van Lentjes en Drossaerts, bankiers en assurantiemakelaars te 's-Hertogenbosch, juni 1964. (Thans ook als aulapocket verschenen.)

**) blz. 83.

***) blz. 84.

Ontvangen literatuur

N. R. F. Maier & J. J. Hayer,
Creatief Bedrijfsbeleid
Marka pocket 8.

De auteurs resp. hoogleraar in de bedrijfspsychologie aan de University of Michigan en manager van de „trainings

programs” bij United Air Lines gaan in dit boek diep in op de verhouding tussen mens en onderneming. De problematiek daarbij; de conflicten die zich voordoen tussen de werkgevers en hun werknemers als machtsblokken

tegenover elkaar en in de hiërarchieke bedrijfslijn vragen om een oplossing. Die wordt gevonden door bestudering van de persoonlijke verhoudingen van de ene mens tot de andere waarbij de vergaderkamer als geschikte plaats gezien wordt om probleem-oplossende discussies te houden. De hoofdmoot van het boek laat dan ook zien hoe men conferenties over gerezen problemen in het bedrijf kan gebruiken als methode van bedrijfsbeleid.

Dr. Earl P. Strong,
De Efficiënte Administratie
Marka pocket 10.

De auteur laat zien hoe men de efficiëntie van het kantoor, het opvoeren van de produktie en het drukken van de administratieve kosten dient aan te pakken. Hij betoogt en toont aan dat de kantoorkosten nauwkeurig in de hand kunnen worden gehouden wanneer er voldoende aandacht wordt besteed aan iedere employé en aan diens prestaties.

Daartoe wordt een effectief programma opgesteld dat het onafgebroken waarnemen omvat van zeven functies die

zijn gegroepeerd onder de beide algemene klassificaties „Onderzoek van het kantoorwerk” en „Onderzoek van het kantoorpersoneel”. Verder dient de directie een verantwoordelijk persoon aan te wijzen die de zaak aanpakt en er op te letten dat toeziende functionarissen ook feitelijk toezien en niet weer hun aandacht hoeven te verdelen over andere dan niet tot de toeziende en leidinggevende functie behorende taken.

Lawrence A. Appley,
Praktisch Bedrijfsbeleid
Marka pocket 11.

Motto en Leitmotiv van dit boekje is: „goede menselijke betrekkingen is geen deel van de leidende functie — het is de hele functie”. Menselijke betrekkingen vormen het begin en het einde van het leidinggevende werk. Een boek dat handelt over de juiste wijze waarop men zijn mensen behandelt, belooft, aanmoedigt, indeelt, op de hoogte houdt en hun werk inhoud en waarde geeft.

J. E. KUIPERS.

Lijst van geslaagden

Kandidaatsexamen:			2070	2- 7-'64	H. Toxopeus
			2071	„	R. J. C. van Westerhoven
			2072	„	J. W. M. Hardon
			2073	„	R. H. J. J. v. Pampus
			2074	„	S. A. Stadman
			2075	„	J. F. Th. Bergman
2044	12- 5-'64	J. Ch. Regtien	2076	7- 7-'64	W. J. Oosterink
2045	2- 6-'64	N. Cohen	2077	7- 7-'64	H. J. S. Mock
2046	„	H. Aberson	2078	„	Ch. E. Elias
2047	„	Th. M. J. G. E. Schreinemacher	2079	„	C. Rijntjes
2048	„	Lászlo Bóza	2080	„	J. P. P. Geuke
2049	„	W. L. Blankert	2081	„	C. R. Lau
2050	„	Q. E. G. Schram	2082	„	J. K. Kooning
2051	12- 6-'64	F. A. Ekels	2083	„	J. M. G. Floor
2052	„	H. J. Manshanden	2084	„	J. B. N. Kat
2053	„	P. J. Wesselius	2085	„	G. E. L. M. Worm
2054	„	C. J. B. Sandmann	2086	„	A. C. A. Csánsky
2055	16- 6-'64	G. L. Zeilmaker	2087	10- 7-'64	T. de Mol van Otterloo
2056	„	P. G. van Breukelen	2088	„	J. A. Thoolen
2057	„	J. H. Brussee	2089	„	K. J. Koster
2058	„	G. J. M. van Delft	2090	15- 9-'64	P. Brandt
2059	„	S. Ooms	2091	„	F. J. M. Lagas
2060	23- 6-'64	J. G. Bergkamp	2092	„	J. P. Leemhuis
2061	„	R. M. de Haan	2903	29- 9-'64	H. J. M. Tulfer
2062	„	C. H. J. de Joode	2094	„	P. F. Poharnok
2063	„	J. P. Th. Zwartjes	2095	„	K. Polak
2064	„	K. P. L. Meertens	2096	29-10-'64	H. Hetzen
2065	29- 6-'64	H. J. Trentelman	2099	„	H. E. M. Zúrlohe
2066	„	S. Ammersingh	2097	6-10-'64	W. Hoes
2067	„	J. A. Klaver	2098	„	K. M. Cohen
2068	„	F. A. Kroes			
2069	„	A. L. H. Gerla			

Doktoraalexamen:

1244	1- 5-'64	J. Spanjaard	1260	6- 7-'64	I. J. Wilkens
1245	"	Th. Tj. M. Veringa	1261	7- 7-'64	G. J. M. Pronk
1246	11- 5-'64	R. Kaptijn	1262	"	J. R. Wolfensberger
1247	21- 5-'64	W. P. B. Nijzink	1263	"	J. Kruiskamp
1248	"	Ch. E. A. H. Marres	1264	8- 7-'64	C. H. Willemse
1249	"	Th. P. A. van Berkel	1265	"	C. B. O. Brussee
1250	22- 5-'64	J. W. v. d. Dussen	1266	"	W. H. L. Hovenkamp
1251	28- 5-'64	N. Jullien	1267	9- 7-'64	W. R. G. Hagendoorn
1252	"	D. Marcus	1268	"	A. G. Masseur
1253	"	Th. J. Scheerder	1269	29- 9-'64	J. P. C. Wichers
1254	3- 6-'64	E. H. Bonnewit	1270	1-10-'64	P. J. van de Ven
1255	"	J. W. Moret	1271	1-10-'64	F. Hoek
1256	"	H. M. L. Pieterse	1272	1-10-'64	P. J. Borst
1257	16- 6-'64	T. A. van der Plaats			
1258	25- 6-'64	J. C. M. van Noort			
1259	2- 7-'64	R. K. Teszler			

Baccalaureaatsexamen:

6- 7-'64 A. M. A. J. Leenaers

Lijst van gehuwden

1702 R. Schöndorff met
Mej. A. A. Krings

1703 Th. A. J. D. Meys met
Mej. L. A. Hartman

Zojuist verscheen

SOCIAAL ECONOMISCH BULLETIN Nr. 15

Informatief tijdschrift over nieuwe uitgaven op o.a. sociaal-economisch, juridisch en sociologisch gebied.

Wordt U op verzoek gratis toegezonden door:

DE WESTER BOEKHANDEL

Nieuwe Binnenweg 331 - ROTTERDAM

Telefoon 010-3 20 76 — 5 39 41. Giro 18961

Gespecialiseerd op economisch gebied!

W. GRADER

Econ. Drs

repeteert

Doctoraal examen:

Sociale en Bedrijfseconomie

ROERSTRAAT 102 hs

TELEFOON 42 54 09

**STAPELS
ECONOMIE
vindt U
bij**

**moderne
boekhandel
bas**

leidsestraat 70-72 - tel. 24 81 69

**Maandblad voor Accountancy en
Bedrijfshuishoudkunde**

1964 — 38e Jaargang

*Redactie: Drs. A. L. Blok, Prof. A. Goudekot, Prof. Dr. A. Th. de Lange,
Prof. Dr. J. L. Mey, Prof. A. M. van Rietschoten,
Prof. Dr. H. J. v. d. Schroeff, Drs. D. G. van Til, secretaris*

Verschijnt maandelijks behalve in de maand augustus; men abonneert zich voor de gehele jaargang. Abonnement per jaar f 19,50. Proefnummer op aanvraag gratis. Voor studenten bestaat er gelegenheid tot het nemen van een studie-abonnement tegen de gereduceerde prijs van f 12,50 per jaar.
J. MUUSSES n.v. - PURMEREND Levering ook via de boekhandel

CANDIDATEN!

Wordt aspirant-lid van de Kring van Amsterdamse Economen. * Voor aspirant-leden geldt de nominale contributie van f 2,50 per jaar.

geeft U op als aspirant-lid bij Drs. L. D. Oosterveld,
Secretaris Kring van Amsterdamse Economen,
Comeniusstraat 549-III,
Amsterdam-Slotervaart,
(Telefoon: huis 's avonds 020-152197).

* De vereniging van afgestudeerde economen aan de economische faculteit van de Universiteit van Amsterdam.

Mr. H. VAN DER MEULEN

repeteert

voor Candidaats en Doctoraal examen economie

BURGERLIJK RECHT en HANDELSRECHT

v. TUYLL v. SEROOSKERKENPLEIN 36 II - AMSTERDAM - TEL. 722745